

חינוך מוזיקלי באגף לחינוך הגיל הרך במשרד החינוך

מאיה איזנברג

תקציר

מסמך זה מציג את עיקרי העשייה בתחום החינוך המוזיקלי באגף לחינוך הגיל הרך במשרד החינוך (לידה עד 6) נכון לעת הזו, ומשקף את התפיסה החינוכית אשר מתווה את מגוון מרחבי העשייה הקיימים כיום. מדובר בעשייה ענפה שהתהוותה במהלך השנים 1995-2018, שבהן כיהנה בתפקיד מדריכה ארצית גב' יהודית פינקיאל, אשר הניחה יסודות איתנים בתחום המוזיקה בגני הילדים, שאת דרכה אני ממשיכה, מקדמת ומפתחת משנת 2018. מטרת העשייה בתחום המוזיקה בגיל הרך היא מתן מענה בפריסה ארצית רחבה לגננות ולצוותים חינוכיים בגיל הרך (השתלמויות, כינוסים ופיתוח חומרים), ועידוד של עשייה מוזיקלית בגני הילדים עצמם בתוכניות מיוחדות (תוכניות העשרה תוך-גניות ופעילות במרכזי העשרה) ובתוכניות קונצרטים במסגרת המשאבים הקיימים.

המסמך מתייחס לתחומי העשייה הבאים: פעילות במרכזי העשרה, תוכניות קונצרטים, השתלמויות, תוכניות ייחודיות, פיתוח חומרי למידה וקיום כינוסים לקידום ולפיתוח מקצועי. גולת הכותרת של החומרים שפותחו באגף היא סדרת החוברות "זמר לך לגיל הרך", שהתפרסמה בין השנים 2009-2016. כמו כן, הושקעו מאמצים ומשאבים רבים בצילום 32 שידורים במערכת הלאומית בתקופת קורונה לשימור ולתמיכה בחינוך המוזיקלי בגני הילדים. בכל המסגרות הללו עובד צוות מקצועי בתיאום, בשיתוף ובליויי האגף באופן אשר מחבר בין חינוך מוזיקלי בגיל הרך לבין תפיסה חינוכית בגני הילדים (תפיסת הגן העתידי).

מילות מפתח: חינוך מוזיקלי, הגיל הרך (לידה עד שש), גני ילדים

למוזיקה מקום משמעותי בעולמם של ילדים ולמעשה, יש לה תפקיד חשוב ודרמטי בתהליך ההתפתחות בגילי לידה עד 6, שמהווים חלון הזדמנויות, שבו מבססים תינוקות, פעוטות וילדים את התשתית לעתידם כבוגרים.

תחום המוזיקה הוא אחד משבעת תחומי הליבה בגן הילדים, והוא נשען כיום על תוכנית הביניים של משרד החינוך, שנכתבה בשנת 2009, ובה שלושה רעיונות מרכזיים - האזנה, שירה, נגינה - והצעות לאופן שבו אפשר לשלב את המוזיקה בשגרת הגן (למשל, במפגש הבוקר, בקבלת שבת, ביום הולדת, ובשגרות נוספות). עוד אפשר למצוא בתוכנית המלצה לרפרטואר מוזיקלי מותאם, דוגמאות לפעילויות מוזיקליות והמלצות לכלי נגינה שרצוי שיהיו בגן הילדים.

מסמך זה יציג את המדיניות העדכנית של האגף לחינוך הגיל הרך בנוגע לתחום המוזיקה בגני הילדים.

האגף מייחס חשיבות לתחום המוזיקה במסגרת המשאבים הקיימים ועושה כל שביכולתו כדי לקדם מגוון של מרחבי עשייה ותהליכים בפריסה ארצית. מדובר בעשייה ענפה שהתהוותה במהלך השנים 1995-2018, שבהן כיהנה בתפקיד מדריכה ארצית גב' יהודית פינקיאל, אשר הניחה יסודות איתנים בתחום המוזיקה בגני הילדים, שאת דרכה אני ממשיכה, מקדמת ומפתחת משנת 2018. חשוב להדגיש, שלאגף יש סמכות ואחריות על הצוותים החינוכיים בגן ובמיוחד על גננות, שהן הדמויות המרכזיות שנוכחות בשגרת הגן והן אלו שבסופו של דבר מנווטות את העשייה החינוכית בגן.

האגף לחינוך הגיל הרך מקדם את מרחבי העשייה הבאים בתחום המוזיקה:

- **פעילות במרכזי העשרה:** ישנם 14 מרכזים בפריסה ארצית שאליהם מגיעות 523 כיתות גן לפעילויות מוזיקליות ייחודיות (4-6 פעילויות). הפעילות המוזיקלית מעניקה לילדי הגנים חוויה משמעותית בסביבת למידה מגוונת, אשר מצוידת במגוון של כלי נגינה שלרוב אינם מצויים בגן.

- **תוכניות קונצרטים:** רשויות אשר מקדמות תוכנית קונצרטים עם גוף אומנותי מומלץ בשיתוף ובתיאום עם האגף מקבלות הקצאת תקציב המיועד למפגשי הכנה לקראת הקונצרטים. מפגשים אלו מתקיימים בגני הילדים בתדירות של אחת לשלושה-ארבעה שבועות. נוסף על מפגשי ההכנה עם הילדים מתקיים גם שיח הדרכתי עם הגננת, אשר מנחה אותה לגבי האופן שבו יש לשלב את המוזיקה בשגרת הגן. ישנם אזורי פיקוח שמתקיימים בהם גם מפגשי הכנה עם הגננות במסגרת השתלמות בהיקף של 30 שעות, או כחלק ממפגשי פיקוח בהיקף של תשע שעות.
- עוד חשוב להדגיש, שלאיכות הביצוע משמעות רבה, ועל כן, מדובר בהרכבים ובגופים אומנותיים, שביניהם אפשר למנות את תוכנית מפתח (התזמורת הפילהרמונית הישראלית), תוכנית פעמה (תזמורת סימפונט רעננה), התזמורת האנדלוסית אשדוד ותוכניות נוספות, כמו "גנים שרים" בביצוע מקהלת נונה ומקהלת מורן ובביצוע של הרכבים נוספים של תלמידים, למשל, קונסרבטוריון טבעון ותיכון לאומנויות תלמה ילין.
- **השתלמויות:** צוות של מרצים מתחומי מומחיות שונים (זמר עברי, פדגוגיה של החינוך המוזיקלי בגיל הרך, תיפוף על הגוף, שימוש בקול, פיוט, ועוד) מעבירים הרצאות וסדנאות במערך ההשתלמויות הארצי. ההשתלמויות מתמקדות בהעשרת הרפרטואר ובהתנסות במגוון של פעילויות מוזיקליות, כמו גם בהקניית פרקטיקות הוראה מתחום החינוך המוזיקלי וכלים ומיומנויות הרלוונטיים לגננות, למשל, קריטריונים בבחירת רפרטואר מוזיקלי איכותי ומתאים לילדי הגן, קווים מנחים בתכנון הפעילות המוזיקלית, עקרונות לשילוב מיטבי של נגינה בכלי הקשה בגן וכדומה. נוסף על כך, מושם דגש על חיזוק הקשר בין החינוך המוזיקלי לבין התפיסה החינוכית בגני הילדים (תפיסת הגן העתידי).
- **תוכניות ייחודיות:** צוות מורות ומדריכות למוזיקה מקדמות את התוכנית "מוזיקה בשגרת הגן" ואת התוכנית "פיוט: בואו לגני". מטרת התוכניות להציב את תחום המוזיקה בלב ליבה של תוכנית העבודה בגן. התוכניות מבוססות על העשרה מוזיקלית של הילדים אשר משמשת מודלינג מקצועי לגננות (דרכים לבחירת רפרטואר איכותי ומתאים לילדי הגן, התנסות במגוון של פעילויות מוזיקליות וכדומה). מלבד העשרת הילדים, עם הגננות

מתקיים שיח הדרכתי שנועד לפתח נקודת מבט רפלקטיבית בהקשר לתכנים במפגש ולאופנים השונים שבהם אפשר לקדם את המוזיקה בראייה אינטגרטיבית בשגרת הגן. השונה בין התוכניות הוא דגש בבחירת הרפרטואר, כאשר בתוכנית "מוזיקה בשגרת הגן" ישנה התייחסות לרפרטואר מגוון של שירים ויצירות במגוון סגנונות, ואילו בתוכנית "פיוט: בואו לגני" הדגש מושם על רפרטואר שמקורו בתרבות היהודית.

- **פיתוח חומרי למידה:** במהלך חמש השנים האחרונות האגף לחינוך הגיל הרך שקד על פיתוח חומרי למידה והתאמתם לרוח התקופה, וכן על הנגשתם במרחב הפדגוגי לרווחת הצוותים החינוכיים בגנים. במהלך השנים 2009-2014 יצאה לאור סדרת החוברות "זמר לך לגיל הרך" (גרסה דיגיטלית להאזנה למוזיקה ללא פרסומות יצאה בשנת 2021). סדרת חוברות זו יצאה לאור ביוזמת יהודית פינקיאל, המדריכה הארצית דאז, בתהליך כתיבה משותף עם צוות מצומצם. נוסף על כך, צולמו סרטונים אשר מדגימים דרכים שונות לשילוב תחום המוזיקה בשגרת הגן. במהלך תקופת קורונה צולמו 32 שידורים במוזיקה שאוגדו לכדי "אוגדן שידורים במוזיקה במערכת הלאומית", קוטלגו לפי נושאים והוגשו לצפייה ישירה. כמו כן, במהלך תקופת קורונה התקיימו מדי חודש וחצי מפגשי העשרה במגוון נושאים, שבהם השתתפו מאות גננות.

- **כינוסים:** מדי שנתיים מתקיים כינוס מוזיקה ארצי (הכינוס הראשון באוקטובר 2020 והשני בנובמבר 2021, שניהם בזום). הכינוסים נפתחו בהרצאת פתיחה, המשיכו בסדנאות בהנחיית מיטב המרצים בתחום החינוך המוזיקלי בגיל הרך והסתיימו במפגש עם יוצר משמעותי שהוא נכס צאן ברזל בתרבות (יוני רכטר, נורית הירש). כלל החומרים זמינים לצפייה חוזרת במרחב הפדגוגי של משרד החינוך.

- **מומחיות בתחום המוזיקה בגן העתידי:** כחלק ממהלך שמוביל האגף בשנים האחרונות שמטרתו ליצור עתודות של מומחיות בתחום הדעת, בהדרכה ובתפיסת הגן העתידי, נפתחו קורסים דו-שנתיים, שמטרתם להכשיר מורות ומורים למוזיקה בגיל הרך ולשלבם במערך ההדרכה וההשתלמויות. במוזיקה נפתח קורס אחד, ועתיד להיפתח קורס נוסף בשנת הלימודים תשפ"ד.

מורים למוזיקה: מורים למוזיקה מלמדים במסגרת תל"ן (תוכנית לימודים נוספת). מדיניות משרד החינוך בנוגע לבחירת תל"ן ברשויות היא רישום של מורות ומורים למוזיקה באתר מאגר התוכניות של משרד החינוך, כאשר בחירת התל"ן ברשויות השונות נעשית על סמך המורים הרשומים במאגר. בתחום המוזיקה ישנן כ-450 תוכניות, מתוכן, שש בליווי האגף לחינוך הגיל הרך והיתר פועלות באופן עצמאי ללא קשר עם האגף. בחלק מן התוכניות עודכנו חוות הדעת וההתייחסות למשמעות שיש לכך שהתוכניות אינן מלוות על ידי האגף, כלומר, שאין עליהן בקרה בהיבטים של הכשרתם המקצועית של המורים, הרפרטואר המוזיקלי שהם בוחרים ושיטות ההוראה שלהם. כל העת מתווספות ומתעדכנות תוכניות נוספות ולכן רק בחלק מן התוכניות עודכנו חוות דעת.

לסיכום, מרחבי העשייה המגוונים בתחום המוזיקה בגני הילדים מנסים ליצור מכלול, שמעניק מענה מקצועי מקיף, רלוונטי ומונגש לכלל הגננות בפריסה ארצית (השתלמויות, כינוסים, פיתוח חומרים) וכמו כן, מקדם ומעודד עשייה מוזיקלית באמצעות תוכניות מיוחדות באזורי פיקוח שונים. נוסף על כך, מושם דגש על פיתוח הצוות המקצועי, אשר מקדם את העשייה במטרה ליצור שפה משותפת, אשר מחברת בין הפדגוגיה של גן הילדים לבין החינוך המוזיקלי בגיל הרך. זאת מתוך תפיסה שהחיבור בין השפות יסייע להנגיש את התחום לגננות באופן משמעותי יותר, כך שיוכל להפוך לחלק מהעשייה בשגרת הגן הלכה למעשה.